

A magyar nép lelkivilága.

Ha az ember a világváros lüktető forgatagából, máról-holnapra, minden átmenet nélkül, valamelyik kisváros boldog csendjébe hurcolkodik át, olyanféle érzés hullámszik át a lelkén, mint amikor rohanó vonaton, napokon keresztül utazott és egyszerre csak mezei virágokkal kitarkázott, napfénnel átitatott rétre került, ahol szépen-csendesen leheveredik és megtelik a tájék hangulatával. Ilyenkor minden új. Alig győzünk betelni a sok látnivalóval, mely mellett pedig százan és ezren, talán mert mindennap látják: közönyösen haladnak el. Annyira megszokták, hogy hétköznapivá, közönségessé vált előttünk. Innen van, hogy amikor például a pesti ember két napra lekerül a faluba: hetekre való benyomást visz magával és megfordítva, mikor a falusi ember két napig bámészkodik a világvárosban: hetekig beszél róla, sőt néha még évek múlva is emlegeti.

Mikor lekerültem az Alföldre, sohasem fogom elfelejteni a legelső hét átéléseit. Egyik benyomás kergette a másikat. Életem addig rohanó-vonaton száguldott. Most egyszerre, mintha virágos rétre jutottam volna. Ilyenkor az ember — akár akarja, akár nem — mindent meglát. A borbély-üzlet előtt a falra szögezett festmény, mely egy hosszúszakállú urat ábrázol és majdnem megijedünk tőle; az alacsony nádfedeles házak egymás mellett; a boltok kirakatainak egyszerű igénytelensége és a legtöbb utcára ráboruló csend: mind-mind megkapja a lelket. Azután a város közepe, ahol már emeletes házak vannak. A nagyutca, amelyre mindenki büszke. A középületek, amelyeket képes-lapon ismertetünk meg a nagyvilággal. Mindez belefotografálódik egyszerre a szívünk közepébe. Nekem azonban kimondhatatlan gyönyörűségem az volt, hogy találkoztam a néppel. A magyar emberrel. Még nem sokat beszélgettünk. Az első benyomásom mégis felejthetetlen maradt. Naponként be kellett mennem a város közepébe, ahol a piac van. Ez az út félórámra került. Amikor elindultam hazulról, előttem — különböző csoportokba verődve — haladt a nép. Asszonyok, emberek, fiatalok, öregek. Mire én a piachoz értem, akkorra legalább nyolc, vagy tíz csoportot elhagytam. Egyiknek sem volt sietős az útja. Szépen, kényelmesen, komó-

tosan haladtak. Amint elsiettem mellettük, mindegyik azt kérdezte: ugyan hová tetszik úgy sietni? Szokatlan volt az én ideges sietésem nekik, nekem meg szokatlan volt az ő tempós mozgásuk. Volt köztük, aki a piacon árulni akart valamit. Volt, aki koporsót ment venni. Volt, aki a menyasszony-lányának a bútora ügyében törekedett befelé. Volt, aki adófizetés végett szánta el magát a hosszú útra. Volt, akit a kíváncsiság vitt, hogy halljon benn egy kis friss hírt. De mindegyiknek a járásában, mozdulatában nyugodtság, komolyság. Semmi izgalom. Kevés szó. Legfeljebb néhány bőbeszédű asszony kerepelése.

Igy haladtam el mellettük. És magamban szavalgattam Petőfi csodálatos meglátással írt versét:

Magyar vagyok. Természetem komoly;
Mint hegedűink első hangjai;
Ajkamra fel-felröppen a mosoly,
De nevetésem ritkán hallani.

Mikor aztán közelebbi barátságot kötöttem a néppel, akkor ámulvascsodáltam a lángelme meglátását. Ime: egyetlen vers és összesűrítve adja azt, amiről köteteket lehetne írni.

Majd hamarosan követte a másik benyomásom az elsőt, amely — igazat megvallva — még inkább csak a külsőből szűrődött le és nem a lélek mélyeire hatolásból. Ez a második azonban már kezdett közeljární ahhoz. A világváros népe — tapasztalás szerint — könnyen lelkesedik. Vérbeli impresszionista. A legparányibb szikra lángra lobbanthatja. Úgy tapsol, ha lelkesedik, hogy tüzesre veri össze a tenyerét és úgy dübörög, ha dühöng, mintha a világot akarná kimozdítani a helyéből. Olyan kíváncsi, hogy egy döglött macska körül egész tömeg verődik össze és az ujságok ökölnyi betűiből feléordító szenzációt úgy szívja magába, mint valami édes italt. Az alföldi magyar, vagy mondjuk inkább: a nagyváros forgatagától még át nem gyúrt magyar ember már nem veri olyan könnyen össze a tenyerét. Nem lelkesedik az első szóra, hanem alaposan meggondolja, hogy mikor harsogja el az éljent. A szenzációra nem éhes. Ha hallja, sokszor csak annyit mond rá, hogy: ájnye! Nem is kíváncsi természet. Legfeljebb az asszony. (Ez sem magyar vonás, hanem inkább egyetemes női tulajdon.) A tömeg-fanatizmusnak nem esik áldozatul, vagy ha mégis elsodorja az, hamarosan kievickél belőle.

Tehát: nyugalom, komolyság, hallgatag elmélyedés és nehezen mozdíthatóság. Mind: jellemvonásai. Akár az étellel, akár a boldogsággal, akár a szenvedéssel, akár a halállal szemben.

Az első néhány hét után már kezdett kibontakozni előttem a magyar néplelek csodálatos világa. Igazán: virágos rétre jutottam. Pedig keserőségem is akadt.

A néplélekben gyakran évtizedeken keresztül olyan csend van, mint amilyen hangtalan némaság uralkodik egy sötét sirboltban. Ritkán viharzik úgy, mint a tenger, de ha egyszer vihar zúg át rajta és a fergeteg belekapaszkodik, akkor recseg-ropog minden és olyan irtózatosan lép fel, hogy megremegünk a láttára, mert mindent el akar söpörni. A magyar nem sötéten-látó. Igaz, hogy nem is optimista. Valahogy a kettő közti úton jár. A túlárado öröm hangja alig-alig csendül ki a beszédéből, még ha a szíve telve is van boldogsággal és nagy, zokogó fájdalom száva sem tör ki a lelkéből. Mélységesen érez. Könnyeit azonban nem mutatja a világnak. Lakodalmi vígasságban az örömapa, vagy a hivatal-viselő násznagy, vagy a vendégkoszorú bármelyik meglett-ember tagja éppen akkora komolysággal viselkedik, mint ahogy a gyászháznál illik. Csak ha már többet ivott némelyik, mint kellett volna: akkor felejtkeznek el magáról. Ennek is a bor az oka. Ez a komolyság átöröklődik apáról fiúra és akkor sem hagyja el a magyart, amikor a képviselőjelölt zászlaja alatt vonul a szavazásra, vagy amikor például tűz van a másik utcában és az oltásnál akar segédkezni. Ez a megfontolt nyugalom és rendíthetetlen komolyság visz aztán zord fenséget a haldoklásába.

Egy alkalommal püspököt vártunk. Fogadására megmozdult a város. Óriási tömeg hullámozott a bevonulási útvonalon. Az üdvözlő beszéd arról szólt, hogy a nép nehezen mozdítható, de a szeretet mégis megmozdította a várost és kirántotta a szíveket a közöny halálos vizeiből. A püspök kitűnő jellemzést adott válaszában: azt lehet nehezen kimozdítani a helyéből, aminek *súlya* van. A magyar néplélek valóban nem árvalányhaj, amelyet a legerőtlenebb kis tavaszi szellő-csemete ide-oda fujdogál, hanem égbenyúló sziklaorom, amelylyel szemben a vihar is megtalálja a maga dolgát, ha birokra kél vele.

A magyar történelmet mindig szenvedéllyel tanulmányoztam. Legtöbbször gyötrő problémákra kerestem, vagy próbáltam találni, választ. A honfoglalást és a szabadságharcot azért szerettem annyira olvasni, mert ez a két dicsőséges korszak a nemzet valamennyi tagjának volt a műve. Ebben mindenki szerepelt. Talán kicsi, jelentéktelen szerepben, de mégis csak részt kért belőle. A honfoglalás közben van előttünk. Pedig, ha pusztán a szépség szempontjából nézzük is: nincs ehhez fogható. Még a madár is örömprepsve rakja a fészket, hát még egy nemzet! Milyen lehetett a magyar néplélek ebben a nagyszerű fellángolásban? Amikor *a tiszta magyar vonások ragyogtak az arcokon és a szíveken*. A szabadságharc még közel van hozzánk. Nyitott könyv előttünk. Itt már tudjuk, hogy milyen volt a magyar. Kipirult arccal, dicsőséges eszménytől áttüzesítve, izzó lelkesültségben, a félvilággal birkózva harcol. *A szabadságharc: az egész nemzet ügye*. Évszázadok multanak el, amíg ezt megérhette a magyar. Ez a csodák kora a nemzet életében. Itt látszott meg, hogy *súlya van*. Zúg a vihar körülötte, felette; mennydörgés, földrengés

rémísztené, de hiába! Ilyenkor a halk suttogásokra, érzelmekre nincs szükség. Senki sem hallgat rá. Ilyenkor a szónak: mennydörgés szavának kell lennie.

— Rabok legyünk, vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok!

A magyar lélek csak ilyenre válaszol nagy időkben. Mennydörgés szavára. Ez süvit át az egész szabadságharcon. Itt már nem a hallgatag, komótosan haladó, nehezen-mozduló néppel állunk szemközt, hanem azzal, akinek a szívébe belekapaszkodott a fergeteg és azzal viaskodik. Aki tudja, hogy: élet vagy halál.

— Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer.

Ez már beszéd. Le kell mosni a gyalázatot. A hétköznapi ünnepnappá változik. A nemzet egére felragyog a dicső eszmény. Élet vagy halál! Milyen volt akkor a magyar? Azt mondja Petőfi:

— Szétszórt hajával, véres homlokával
All a viharban maga a magyar.

Milyen érdekes, hogy „vad zivatar“-ban fakó, színtelen dikciókat meg sem hall a magyar nép. Azt várja, hogy a szívét rázzák fel. Nehéz, súlyos, kemény szavakkal. Ma sincs különben. Szereti a színes, keleti pompában ragyogó beszédet, de csak nehéz, határozott, szívből előtörő, lázban égő szavak mozdítják ki a közönyéből. Mikor Kossuth a hon védelmére kétszázezer katona megszavazását kérte, a bevezetésben azt mondotta:

— Úgy érzem magamat, mintha Isten kezembe adta volna a tárogatót, mely fölkiáltsa a halottakat, hogy ha vétkesek, vagy gyöngék, örök halálba sülyedjenek; ha pedig van bennük életerő, örök életre ébredjenek. Úgy áll e percben a nemzet sorsa, Uraim! önök kezében; és Isten kezökbe adta a mai határozattal a nemzet életét, de kezökbe adta a nemzet halálát is.

Ez a próféták szava. Csupa tűz, láng, mennydörgés és halottakat ébresztő szó!

Diákkoromban áhítattal néztem fel egy-egy öreg honvédre. Az a gondolat, hogy a harcok tüzeiben járt: valami megnevezhetetlen titokzatossággal vette körül képzeletemben. Most pedig vitézek, hősök, harcban edzettek, harcban megrokkantak járnak mellettünk és közönyösen haladunk el mellettük. Mekkora kanyarodott a világ a szabadságharc óta. Milyen irtózatossá iramban haladt az emberiség élete. A halványan pislákoló mécsestől a földet bevilágító villany-

fényig; a levelet-hordó cigánypostástól a távolságokat lerontó rádióig; a sárban vergődő parasztszekértől az Oceánnal viaskodó repülőgépig micsoda szédületes előretörés. Évezredek alatt nem történt ennyi minden. A nép lelkivilága sem zárkozhatott el a XX. század csodái előtt. Úgy látszik sokszor, hogy minden átformalódott. A tanyai parasztlány magassarkú cipőben billeg a korzón. A tanya úgy kezdi megismerni a párizsi divatot, mint egy vérbeli francia kisaszszony. A moziban eltanulja az előkelők mozdulatát. A beszédjébe rosszul használt idegen szavakat kever. És mégis! Csodálatos az, hogy az évezreden át beidegződött világnézet lényegében nem sokat változott a népnél. Külső mázzal van bekenve, de a tartalom — egy kicsit modern köntösben — megmaradt. Mert amit a gyerek az otthonában beszív: azt nehéz onnan kiírtani. Vizsgálódó szemmel jártam a nép között békében, háborúban, harctéren, forradalom alatt, kommunizmus idején, oláh uralomban; tanulmányoztam a kultura által gyújtott ragyogó fényben és boldogan láttam, hogy az *ősi magyar vonások megmaradtak*.

A magyar sohasem volt dicsekvő nép. Végigverekeedett egy háborút és azután úgy hallgat róla, mintha ott sem lett volna. A szemérmessége tiltja, hogy hősiességéről mesélni kezdjen. A háborút jártak nagy seregével volt találkozásom. Hősökkel, vitézekkel, rokantakkal kerültem össze az élet különféle változatai között, de beszélni alig hallottam őket a világháborúról, vagy hősi tetteikről. Amelyik nép nyugodtan néz a halál szemébe, annak az élet nagy és komoly dolog. Legutóbb olyan vidéken jártam, amelynek a népét nem ismerem. Természetes, hogy a legsúfoltabb harmadik osztályra ültem be. Pompás dolgokat hallottam. Ott volt például egy parasztember. Olyan harmincévesnek látszó, erős magyar. Ez panaszkodott a többinek.

— Tizennégyben, tudják, édesapám bevonult, Tizenötben már kitüntetést kapott. Még abban az esztendőben meghalt, szegény. Nyugodjon. Tizenhatban meg én vonultam be, mint tizennyolc esztendő. Minden kitüntetésem megvan. Nem dicsekvésképpen mondom. Isten őrizzen. De lássák! nem kaptam mégsem ingyen házhelyet. Hát nem érdemeltem volna meg? Most aztán vettem házhelyet. A magam emberségéből. Nem zúgolódom. A gyüvő két esztendő majd jóra köszörül mindent.

Mikor ezt elmondotta, a nép helyeselt körülötte. Ő pedig újból meg újból rákezdette.

— Tizennégyben, tudják, édesapám bevonult . . .

A háborúról azonban egy szót sem szólt. Csak a házhelyről. Ez volt a sérelem. A háború elmúlt. Miért arról beszélni? De a házhely valóság.

Egy darab föld! Akármilyen kicsi, szikes, nehézmunkálatú, de mégis: föld. Ez a legnagyobb valami. Ez a földszeretet, igaz, könny-

nyen elszakítja az Égtől. Megnyeri a földet és miatta sokszor elveszíti a mennyet.

Sokan szemére vetik a magyarnak, a *mai magyarnak*, hogy fásult, közönyös. De ne felejtjük el, hogy világháború, forradalom, kommunizmus, oláh uralom és Trianon tépte, szaggatta és az élet ezer gondja, nyomrúsága tépi, szaggatja ma is. Ilyen időkben nem lágy, halk szavakra van szükség, hanem prófétai szóra, mennydörgés szavára. Nagy hatalomnak kell belenyúlnia a lélekbe. Ilyen pedig kettő van: a vallás és a haza. Az irredenta-gondolat tüzének kell magas, égisz erő lánggal égnie. A hitet: Istenbe és a nemzet jövőjébe vetett hitet kell ápolni és nagyra növelni. A szobrász veszi a halott márványt. És életet lehel a halott kőbe. A festő a vászonra viszi a vízesést, vagy a virágos rétet, vagy a zivatart, vagy egy mosolygó gyermekarcot. És a halott vászon megbörzong a boldogságban, hogy életet hordoz. A magyar nép lelke csodálatos hangszer. Játsszani kell tudni rajta. Felséges melódiák hangoznak belőle. A néplélek áldott termőföld. Virágníllásra épűgy alkalmas, mint arra, hogy drága aranykalászt teremjen. Mennyi magot kell belehinteni! És akkor minden megszépűl!

Most borongás űl a tájon. Mindnyájunknak dolgoznunk és nűpűnket, félűő szeretettel, ápolnunk kell, hogy eljűhessen a hajnal és nyomban utána felragyogjon a nap. A feltámadás!

Bűszűrműnyi Jenű.

A magyar parasztbűtor.

A parasztház ethnographiai leírásának egyik lényeges és érdekes része a ház belsejének, nevezetesen mozgatható felszerelésének ismertetése. Ezt a belűő házberendezést általában *bűtornak* nevezzűk s tanulmányozása fűleg azért érdekes, mert művelűdéstörténeti és ethnographiai irányban is mély bepillantást enged a népek házi, otthoni belűő életébe. Mert nem minden igazság nélkül mondűjk, hogy a bűtor a ház lelke.

Hogy milyen volt a parasztbűtor a régműlt idűben, arról majdnem semmit sem tudunk. Régibb korokból ugyanis nem maradtak fenn ilyen bűtordarabok, sűt leírások és ábrázolások sem igen, mert a paraszttal a régi idűben még sokkal kevesebbet törűdtek, mint ma. A parasztok osztűlya a korai kűzűpkorban még nem lépűtt a történelmi emlékezés fénycűrébe; még Nűmetországbán is csak a XV. és XVI. században kezdűdik a paraszti rend elkűlűnűlése a nagy nűmet